

ISMERTETÉSEK, BÍRÁLATOK

BENKŐ LORÁND: **Magyar nyelvtudósok a XX. században.**
(**Méltatások, emlékezések**). Budapest, Argumentum. 2010. (260 lap)

A hasonló tematikájú könyveket nagy örömmel vesszük kézbe, különösen akkor, ha azt egy tudományág nagy alakja írja. Ráadásul olyasvalaki, aki tulajdonképpen maga is átélte a századot, s közelről érzekelte a magyar nyelvtudomány fejlődését, sőt sok esetben nemcsak személyesen ismerte a tudomány művelőit, hanem közeli munkakapcsolatban is volt velük. A feladatra méltóbb ember, a magyar nyelvtudományban járatosabb, magasabb csúcspontokat meghódító tudós aligha akadhatott volna, mint Benkő Loránd egyetemi tanár, akadémikus. Nagyszerű áttekintő képességével, bámulatos szakmai kompetenciájával képes volt arra, hogy reális, nagyon színvonalas, a kutatói-oktatói egyéniségre empátiákkal reagálni tudó emberként írja meg, foglalja össze az előző évszázad valóban kiemelkedő professzorainak, jelentős kutatóinak, egyéniségeinek életét, tevékenységét, értékes emberi erényeit.

Természetesen Benkő számol a tudománytörténeti előzményekkel is, amennyiben ezek egy kis része megelőzte Benkő méltatásait vagy megemlékezéseit (lásd például A múlt magyar tudósai című sorozat köteteit, továbbá ÉDER 1986, SZATHMÁRI 2006, KISS–SZÜTS 1991 stb.), ez a munka azonban mégis párját ritkítja, ugyanis egyetlen szerző egységes szemlélete alapján ítéli meg a század tudományának útját, változásait, fejlődését.

A kötetben tizenöt tudós (Melich János, Gombocz Zoltán, Pais Dezső, Szabó T. Attila, Mészöly Gedeon, Horváth János, Bárczi Géza, Balázs János, Hadrovics László, Ligeti Lajos, Lőrincze Lajos, Imre Samu, Keresztes Kálmán, Penavin Olga, Kubínyi László) portréját, tevékenységét rajzolja meg Benkő Loránd huzsonhat cikkben. A cikkek igényes kiadványokban, rangos folyóiratokban jelentek meg, amint azt az egyes írások végén feltüntetett lelőhely is bizonyítja.

A méltatások és megemlékezések arról is számot adnak, melyek azok a szemléleti sajátosságok, amelyek Benkő Loránd gondolatvilágában a nagy tudósok jellemzőiként jelennek meg. Funkciójánál fogva is (1964-től az MTA I. Osztálya Nyelvtudományi Bizottsága élére került, s 9 cikluson át vezette azt; 1976-ban a

Magyar Nyelvtudományi Társaság vezetését vette át) jól ismerte a magyar nyelvtudomány működési körülményeit.

A kötet bemutatása nehéz feladatot jelent, hiszen az írásokban egymástól eltérő tudós alkatokról van szó még akkor is, ha nyelvi szemléletük és módszerük alapjában véve ugyanaz volt, lényeges elemekben nem mutatott nagy különbségeket. Úgy gondoljuk, azokra a Benkő Loránd által mondott fontos jellemzőkre érdemes összpontosítanunk, amelyeket az egyes tudósok legalapvetőbb vonásainak nevez, mert ez egyben — akarva akaratlanul — az emlékezőről is sok mindent elárul, hiszen végső soron a saját gondolat- és érzésvilága vezeti.

A bemutatandók sorát Benkő Melich Jánossal kezdi, s rögtön megemlíti, hogy számos munkaterületet vont be a kutatásokba, s a nyelvtudomány iránti olthatatlan lángolását, illetve határtalan termékenységét csak csodálni lehet. Több mint 1100 kisebb-nagyobb közleményét említhetjük, de olyan hatalmas munkákat is, mint a Szláv jövevényszavak, A honfoglalás kori Magyarország, a Magyar etymológiai szótár stb.

Érdekes gondolat, hogy Melich az írás és olvasás arányát nagyon helyesen alakította ki, illetve Melich példáján is láthatjuk, hogy a legkiválóbb, legtalálékonyabb tudós elme sem nélkülözheti a tudóstársak által elért eredmények megismerését, a szakirodalom legszélesebb körű ismeretét. Jól látja Melich szerepét a forrásokhoz való visszatér(ít)és hangsúlyozásában, a fantázia szerepének felmutatásában. Nagyra becsüli általános nyelvészeti érdeklődését, a nyelvjárások történeti szemléletének, a belső keletkezésű nyelvi fejlemények iránti figyelemnek a szerepét. Nagy élvezettel bontja ki az olvasó számára Melich kutatói sokoldalúságát (a tulajdonnevek iránti érdeklődését, a jövevényszavak nyelvünkbe kerülésének elméleti mozzanataira irányuló figyelmét, a bírálat-önbírálat fontosságát stb.).

Gomboczra utalva legáltalánosabban azt fogalmazza meg a szerző, hogy egész tudományos magatartásában, szemlélet- és gondolkodásmódjában „ízig-vérig nyelvtörténész volt”. Ez tükröződött rendkívül széles spektrumú munkásságában, hatalmas általános műveltségében, széles látókörűségében, de a hallgatóságra kiterjedő oktatói munkásságában is. Szemléletének új, modern vonásaira is felhívja Benkő Loránd a figyelmet kitérve arra, hogy jól látta a történeti és a szinkron nyelvészetnek az egymásra utaltságát. Benkő szerint igen nagy jelentőségű volt Gombocz munkásságában az, ahogyan a konkrét és az általános viszonyát a nyelvben és nyelvtudományban tekinti. Határozott szándéka volt a tudomány újdonságainak befogadása, teljes elsajátítása s egyben ennek másokkal való megismertetése is. Elévülhetetlen érdemei vannak a nemzetközi nyelvtudomány korabeli eredményeinek átültetésében. Fontosságának megfelelően — tulajdonképpen korát megelőzve — jól látta a nyelv társadalmi szerepét is, amelyről fényesen tanúskodik többek közt a Magyar etymológiai szótár.

A finnugor és a török nyelvekben való jártassága rendkívül kedvezően világította meg az ősmagyar kor nyelvállapotának sok vonását, illetve a török–magyar

nyelvi kapcsolatok természetét, mélységét. A belső szóteremtés vizsgálata során (Állathivogatók és állatnevek; Hanguvánzás és nyelvtörténet stb.) sok esetben mutat rá Gombocz a nyelvjárások szerepére, a szókészlet alakulásmódjának lehetőségeire.

A korabeli nyelvtudományban feltétlenül kitűnt bámulatos szintézisalkotó tevékenységével és nagy szemléleti távlatokat birtokló tudásával.

Paisra emlékezvén Benkő olyan fontos emberi tulajdonságokra is gondol, mint a hűség és a szeretet, s ezt három cikke is jelzi (Elnöki megnyitó [a Pais-emlékünnepeken]; Búcsú Pais Dezső akadémikustól; Zalaegerszegtől az Akadémiáig — Pais Dezső életútja). Ahogy említi, korának nagy fia volt, tudósi érényeiben, pedagógusi mivoltában, emberi habitusában, személyi varázsában és egész életművében. Feltétlenül emlékeznünk kell arra is, hogy nemzedékek sora nőtt fel a keze alatt. A Magyar Nyelv című folyóiratot rendkívül fontos orgánumnak tartotta a magyar nyelvtudományban, ő maga is nem annyira könyvterjedelmű művekben, hanem tanulmányok, cikkek százaiban szolgálta a magyar nyelvtudomány fejlődését, bevonva a munkatársak közé a tehetséges tanítványokat, s ezzel is segítette iskolateremtő szándékait.

Benkő nagy gonddal fejtette ki Pais tevékenységének jelentős eredményeit a hely- és személynévkutatás terén, a szócsaládok életének komplex vizsgálatában, a szótörténeti-etimológiai kutatásokban stb. Kiemeli emlékezései során Pais olyan elméleti jellegű tanulmányait (Irányelvek a magyar hangtörténet tárgyalásában; Két fejezet a mondattanból; Kérdések és szempontok a szóösszetételek vizsgálatához), melyek általános nyelvészeti mondanivalójuk, de módszertani újításai miatt is előbbre vitték a magyar nyelvtudomány ügyét. Egy-egy nagy kutatóra emlékezve Benkő általában fontosnak tartja kiemelni a rá legjellemzőbb vonását, így például Pais Dezsőnél, szeretett mesterénél a tanári, nevelői tevékenységet.

Igaz nagyrabecsüléssel és nagy szeretettel rajzolja meg Benkő ebben a művében is Szabó T. Attila alakját. Elámulva szemléli munkásságának mind mennyiségi, szerteágazó tematikai, mind minőségi vonatkozásait. Kiemeli a nyelvi forrásanyag összegyűjtése és kiadása érdekében tett erőfeszítéseit. A földrajzinévanyag és a nyelvtörténeti szó- és kifejezőkészlet feldolgozása felülmúlhatatlan érdeme Szabó T. Attilának.

Benkő mindhárom cikke (Szabó T. Attila hatvanéves; Egy erdélyi tudós a magyar nyelvtudomány szolgálatában; Egy páratlan és felülmúlhatatlan mű) alapvetően fontos fejtegetéseket tartalmaz. Úgy gondolom, Benkő Lorándnak ez az összefoglaló jellegű műve talán Szabó T. Attila tevékenységének tudománytörténeti jelentőségét és szerepét valamennyi tudóst tekintve is a legsokoldalúbban, a legátfogóbb módon állítja elénk. Lehetőségünk van számba venni alaposabban pályáját, kissé jobban helyére tenni egy-egy tudományterületen elért eredményeit és feltérképezni hatását nemcsak az erdélyi, hanem a magyarországi

kutatókra is. Életvitelének egésze is példamutató lehet mindenki számára, aki a tudományos pályát választja élete céljául.

Egyáltalán nem fárasztó módon, de mégis pontosan, részletesen tekinti át Benkő az egyes nyelvészek, így Szabó T. Attila pályáját is a földrajzinévanyag, a nyelvtörténeti szókészlet (Erdélyi magyar szótörténeti tár; Kolozsvár és vidéke; Moldvai csángó nyelvatlasz stb.) feldolgozásaitól kezdve a változatos tematikájú válogatott tanulmányokig (Válogatott tanulmányok, cikkek. 1–7.), kitérve az éppen tárgyalt tudós egyéniségének elismerést érdemlő emberi vonásaira: igaz emberségére, rendíthetetlen igazságérzetére, állhatatosságára, korrektségére, színes, érzékeny lelkivilágára, segítőkészségére, igényességére, munkában való fáradhatatlanságára és — ahogy Benkő írja — lobogó tudmányszeretetére, nem feledve erdélyiségét, rajongó szülőföldszeretetét sem.

Teljes mértékben egyet lehet érteni Benkő azon megállapításával, hogy az Erdélyi magyar szótörténeti tár „nemcsak az erdélyi művelődés történetének komplex tudományos értékű kincsestára, hanem mint nyelvészeti alkotás is páratlan magyar és alighanem világviszonylatban is” (97). Szavai nem tekinthetők túlzásnak akkor sem, amikor azt írja Szabó T. Attiláról, hogy munkája öt évszázad erdélyi művelődéstörténetének enciklopédiája a szavak vallomásának tükrében.

Sajátos egyénisége volt a magyar nyelvtudománynak Mészöly Gedeon (1880–1960). Benkő is írja, hogy kolozsvári tanár korában Mészöly tanár úr előadása mind tartalmában, mind formájában más volt, mint amit ő addig az egyetemen tapasztalt. Kérdéseit olykor közvetlenül intézte a hallgatók felé, nem tapadt a katedrához, s előadásait mindez személyes jellegűvé alakította. Az adatokat órái során mindig fejből írta, akár magyar, latin vagy rokon nyelvi (vogul, osztyák) példát említett is. Műveltsége sokoldalú volt, jártas volt a művészettörténetben, a tárgyi és szellemi néprajzban, az irodalomban, ahogy Benkő Loránd írja, ez már maga volt a diszciplinaritás. Benkő Loránd jellemzése annyira érzékletes, hogy szinte előttünk van Mészöly derűt sugárzó éneke, ízes beszédmódja, halljuk válsztékos stílusát, s csodáljuk rendkívüli memóriáját, ötletességét.

Horváth János ugyan irodalomprofesszor volt, de Benkő Loránd szemében ő nyelvtudós is volt, egy személyben ötvöződött benne az irodalomtörténész és a nyelvész: „Horváth János a nyelvtudomány és az irodalomtudomány kölcsönös egymásrautaltságának legragyogóbb tudománytörténeti bizonyítéka” (120). Azért kap helyet Horváth János ebben a könyvben is, mert művei között — írja Benkő — szinte egy sincs, amelyben magyar nyelvi kérdések ne kapnának nyomatékos szerepet. S amint rámutat, határozott utalások találhatók tanulmányaiban irodalmi nyelvünknek az egész magyar nyelvfejlődést befolyásoló, irányító történeti szerepére.

A ma felé haladva nagy érdeklődéssel olvassuk Benkő emlékezéseit Bárczi Gézaról (1894–1975), Balázs Jánosról (1914–1989), Hadrovics Lászlóról (1910–1997), Ligeti Lajosról (1902–1987), Lőrincze Lajosról (1915–1993), Imre Sa-

muról (1917–1990), Keresztes Kálmánról (1919–2006), Penavin Olgáról (1916–2001), Kubinyi Lászlóról (1927–1973), hiszen őket a kissé idősebb nemzedék akár személyesen is ismerhette.

Bárcziról négy írás is található a kötetben. Ezekben van lehetősége Benkőnek arra, hogy kiemelje e nagy tudós munkásságának legjellemzőbb vonásait, a magyar–francia kapcsolatokban játszott szerepét, nyelv művelő cikkeit, stilisztikai elemzéseit. De ezeknél jelentősebb szerepet játszott Bárczi a magyar nyelvtörténeti, elsősorban hangtörténeti kutatásokban. Kezdeményező szerepe volt a Magyar nyelvatlaszkutatások elindításában is.

Igazi területe a magyar nyelvtörténet volt, elég, ha a sorvadó magánhangzók elméletére gondolunk vagy az 1055-ös tihanyi alapítólevél monografikus feldolgozására (A tihanyi apátság alapítólevele mint nyelvi emlék, 1951), illetve más tudománytörténeti jelentőségű monográfiáira (A magyar szókincs eredete, 1951; Magyar hangtörténet, 1954, 1958; Magyar történeti szóalaktan 1. A szótövek, 1958; Bevezetés a nyelvtudományba, 1953 stb.). A szerző kiemelkedően fontosnak tartja Bárczi nagyobb egységeket átfogó munkásságának egyes műveit (pl. A magyar nyelv életrajza, 1963; Nyelv művelésünk, 1974). Tökéletesen igaza van, amikor úgy látja, hogy Bárczi Géza „munkásságában a kitűzött céloknak, eszményeknek és a tényleges megvalósításnak, az elveknek és a gyakorlatnak a harmóniája ritka egységben ötvöződött össze” (1951). Széles horizontú tudós volt, rendszerező hajlamú — mutat rá Benkő pontos érveléssel —, aki Simonyi és Gombocz mellett egyben a magyar nyelvtudomány legjobb szintézisalkotója volt, s munkásságának valóban legfontosabb vonása nyelvszemlélete.

Nagyon szívesen olvassa az ember Benkő jellemzését Balázs Jánosról (1914–1989), szeretetreméltó, derűs egyéniségéről, meleg szívről, imponálóan széles tudományos tevékenységéről, maradandónak minősülő eredményeiről, egyéniségén átsugárzó klasszikus alapozású széles általános műveltségéről. Önálló művei maradandó értékei a magyar nyelvtudománynak (Sylvester János és kora; Funktionswerte der Pronomilátät; A szövegtan alapjai; Magyar deákság; Az areális nyelvészeti kutatások története, módszere és eredményei; A szöveg stb.).

Számomra úgy tűnik, mintha Benkő nem régebben írt megemlékezéseket, méltatásokat emelt volna ebbe a könyvébe, hanem friss írásokat. Annyira mainak tűnnek, hogy ez az érzés uralkodik el az emberen. Különösen ért ahhoz, hogy egy-egy dolgot nyomatékosan emeljen ki, s erre irányítsa az olvasó figyelmét. Érdekes, amikor a többi fontos jellegzetesség mellett egyet-egy hangsúlyosan jelenít meg, mert ezzel képes az illető egyéniségének leginkább találó jellemzésére. Ilyen például, amikor Hadrovics Lászlóról (Búcsú Hadrovics Lászlótól; eredeti megjelenése: 1997) írva megemlíti, hogy a szavak mestere volt, a szavak szerepének, tartalmának, ízeinek legértőbb vizsgálója. E mellett természetesen részletesebb jellemzést is ad (pályáját meghatározották szülőföldjének nyelvi-etnikai viszonyai, magyar–német–latin–szláv tanulmányai stb.), de egy-egy jelző a fenti

módon alapvető jellemzést nyújt. Még az olyan monumentális művei is, mint A funkcionális magyar mondattan alapjai (1969), a Magyar történeti jelentéstan (1992) vagy a Magyar frazeológia (1995) ebben a gondolati körben születtek, hiszen mindegyik művének hőse a szó, a szófaj, mely köré épülnek az alaktantól a mondattanig, a frazeológiától a stilisztikáig terjedő kutatási területek. Szótárai (magyar–oroszl, magyar–szerbhorvát) és nyelvtanai (szerbhorvát) nagy szolgálatot tettek a magyarság idegen nyelvi kultúrája fejlődésének terén.

Amennyire rövid, annyira találó, értékes A nyolcvanéves Ligeti Lajos köszöntése (eredeti megjelenése: 1983) című cikk. Nagyszerű áttekintést ad Ligeti Lajosról, aki elévülhetetlen érdemeket szerzett a török nyelvek magyar kutatásában, s ezzel egyben az ősmagyar nyelv hang-, alak-, jelentés- és művelődéstörténeti viszonyainak tisztázásában, gazdagítva a jövevényszó kutatások terén Gombocz vizsgálódásait szemléleti és módszertani tekintetben is. Benkő megvilágításában még alaposabban láthatjuk Ligeti szerepét a keleti nyelvek és kapcsolatok kutatásában (törzsnevek, személy- és méltóságnevek, a rovásírás eredete, a keleti források magyar tudósításai stb.).

Az egyéniség vonásait Benkő Loránd mindig nagy beleérzéssel, csodálatos empátiával rajzolja meg, amint például a Lőrincze Lajosról írt köszöntésében is (Lőrincze Lajos köszöntése hetvenedik születésnapján; eredeti megjelenése: 1985). Jól érzékelté Lőrincze szellemi frissességét, szerette derűs világszemléletét és kedves közvetlenségét. Munkásságát tudománytörténeti jelentőségűnek tartotta, személye a magyar tudományos élet kiemelkedő alakja s a magyar közéletnek, a nemzeti művelődésnek ismert, hatékony tényezője volt. Benkő a névtani és nyelvjárástani kutatások jeles tudósaként mutatja be Lőrinczét, aki a magyar szellemi élet egészét szolgálta igazi elismerésre méltó nyelvművelő tevékenységével (lásd a Magyar Nyelvbéli írásait, a Magyar Rádióban elhangzott előadásait, illetve gyűjteményes köteteit stb.). Teljes joggal értékeli nagyra Benkő Loránd Lőrincze Lajos tevékenységét továbbá a Magyarok Világszövetségében, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulatban (lásd a Magyar nyelv hete, az anyanyelvi konferenciák szervezése stb.), a népnyelvi (nyelvatlasz) gyűjtések terén s a korabeli magyar szépirodalom követésében.

A következőkben három olyan tudósról szólok, akinek a nyelvész pályafutása Debrecenben kezdődött, Csűry-tanítványként: Imre Samu, Keresztes Kálmán és Penavin Olga. Benkő a 70. születésnapjához kapcsolódóan értékeli Imre Samu munkásságát (Imre Samu köszöntése születésének hetvenedik évfordulóján; eredeti megjelenése: 1987). Rámutat arra, hogy tudományos munkássága tárgyát már származási helye, Felsőőr meghatározta. Nagyobb művein (A felsőőri nyelvjárás, 1971; Felsőőri tájszótár, 1973) és a nyelvatlasz gyűjtésein kívül a magyar nyelvtudomány történetében kiemelkedően jelentős A magyar nyelvjárások rendszere (1971) című könyve. E mellett azonban meg kell említenünk például A Szabács Viadala (1958) című értékes monográfiáját, mely fényesen bizonyítja

nyelvtörténeti tájékozottságát is. A búcsú tehát nemcsak Benkő Lorándnak volt nehéz és fájdalmas (Búcsú Imre Samutól; eredeti megjelenése: 1990), hanem az őt tisztelő, szerető pályatársaknak is.

A másik: Keresztes Kálmán, aki a magyar nyelvudomány történetébe a Kiss Géza–Keresztes Kálmán-féle Ormánysági szótár (1952) megszerkesztésével írta be a nevét. Évtizedekre külföldre kényszerült, mégis jelentős magyar nyelvudományi munkásságot jegyezhetünk a neve mellé, elsősorban — amint arra Benkő rámutatott — a magyar nyelvjárások atlaszának gyűjtőmunkáját elismerve.

A harmadik: Penavin Olga, akivel kapcsolatban Benkő Loránd okkal jegyzi meg, hogy „a magyar nyelvjáráskutatásnak és a magyar néprajzi stúdiumoknak nagy szerencséje, hogy Penavin Olgát sorsa olyan vidékre vitte el (...), ahol egyrészt mind a magyar népnyelvi, mind a néprajzi kutatás tudománytörténeti alakulása folytán sok volt a még elvégzetlen feladat, (...) másrészt ahol a történeti, etnikai, nyelvi, művelődési viszonyok sajátos alakulása folytán különleges helyzetek, körülmények, fejlődések felderítésére kínálkoznak szerfölött érdekes adottságok” (222). Benkő elismerően emeli ki leletmentő munkáját. Önmagáért beszél a három terület nyelvtérképe (a Drávaszögi, a szlavóniai atlasz és a Muravidék magyarságának atlasza), illetve szintén három nyelvatlaszgyűjteménye. Igen jelentősnek tartja emellett Penavin Olga néprajzi munkásságát, illetve Székely szójegyzékét is.

Teljes joggal veszi fel a könyv cikkei közé Benkő Loránd Kubinyi Lászlót. Nem adatott neki a sorstól hosszú élet, de a szerző is értékeli kivételes tehetségét, kiváló tudományos értekezéseit. Tisztelhetjük benne természetesen a melegszívű embert, a magyar nyelvet és annak tudományát rendkívül alaposan ismerő és szerető tudóst is.

A megemlékezések sorát egy érdekes és értékes tanulmány zárja (A „budapesti iskola”-ról; eredeti megjelenése: 1991). Tematikájánál fogva aligha tartozik szervesen a tudós kutatókra emlékező cikkek sorába, ha viszont azt nézzük, hogy tulajdonképpen a könyvben szereplő neves kutatók voltak igazában a „budapesti iskola”, a „budapesti nyelvtörténeti iskola” megteremtői, akkor ennél „szervebben” aligha tartozik ide bárki is a huszadik század nyelvészei közül.

A jelen kis írásnak nem lehet talán feladata a „budapesti iskola” (235–258) kialakulásának, működésének, jelentőségének méltatása, mert az egy ismertetés kereteit túlságosan is meghaladná. De hogy örömmel olvastam, az bizonyos. Annyira, hogy nyugodtan rábízhatnánk egy külön konferenciára az iskola kialakulásának, körülményeinek, szerepének, jellegének és jelentőségének megvitatását. Ugyanakkor azonban kétségtelen, hogy nagyon elmemozdító írás, a magyar nyelvudomány történetének sok kérdését felveti, elemzi, alaposan körüljárja. Ezért említettem az imént, hogy egy esetleges konferencia rákényszerítene bennünket arra, hogy végiggondoljuk az iskolával kapcsolatban Benkő által említett problémákat. Arra is kitérhetnénk, mi volt a szerepe, súlya az „erdélyi nyelv-

tudományi iskolának”, milyen súlya volt a nyelvjárás-, nyelvatlaszkutatásnak, a névtudományi kutatásoknak, mely ma is csodásan virágzik, s mi a hatása a stíluskutató csoport legalább két-három évtizedes „iskolaszerű” működésének stb. S a „nyelvtörténeti iskola” is igazában tovább virágzott a huszadik század második felében, amint azt a hatalmas jelentőségű sorozat, A magyar nyelv történeti nyelvtana is bizonyítja.

Végezetül arra is fontos utalnunk, hogy a kötet összeállítására az a Benkő Loránd vállalkozott, aki akadémikus professzorként, nemzetközi hírű nyelvészként funkcióinál fogva (az MTA Nyelvtudományi Bizottságának elnöke, a Magyar Nyelv főszerkesztője, a Magyar Nyelvtudományi Társaság elnöke stb.) maga is szoros munkakapcsolatban volt évtizedeken át a könyvben szereplő tudósokkal.

A szerző nagy megbecsüléssel, szeretettel tud szólni a nagy, általunk is elismert tudósokról: életükről, munkásságukról, emberi tulajdonságaikról. Ugyanakkor ítéletei átgondoltak, időtállóak és ma is frissen hatnak.

NYIRKOS ISTVÁN

Irodalom

ÉDER ZOLTÁN (1986): A tudománytörténet fényében. Szabó T. Attila nyolcvanadik születésnapjára. *Magyar Nyelvőr* 110: 1–20.

KISS JENŐ–SZÜTS LÁSZLÓ szerk. (1991): *Tanulmányok a magyar nyelvtudomány történetének témaköreiből. (A Magyar Nyelvészek V. Nemzetközi Kongresszusának előadásai)*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

SZATHMÁRI ISTVÁN (2006): *A magyar nyelvtudomány történetéből*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.

HAJDÚ MIHÁLY: **Családnevek enciklopédiája.**

Leggyakoribb mai családneveink. A magyar nyelv kézikönyvei 17.

Budapest, Tinta Könyvkiadó, 2010. (551 lap)

Induljunk ki az enciklopédia meghatározásából: „ismerettár: a tudományok összességét *kisebb-nagyobb cikkekben bemutató* vagy egy tudományág *alapos ismeretét felölelő*, rendszerint *ábécérendben haladó*, többkötetes mű” (BAKOS 1960). A meghatározásban kurziváltam az ismertetendő műre érvényes megállapításokat, alább kiegészítve vagy vitatva az itt érvényteleneket. Itt nem a tudományok összességét, nem is egy egész tudományágot felölelő, nem is többkötetes munkáról van szó. Mégis megérdemli az enciklopédia minősítést, mert a kiválasztott anyagra, a mai leggyakoribb családnevekre vonatkozó enciklo-